

Depuracions franquistes a la Casa Canal de Mollerussa

Daniel Altisent Carulla

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà

RESUM: En aquest article analitzarem a través de quins mecanismes es va produir la depuració laboral que van patir els treballadors de la Casa Canal, un cop van entrar les tropes franquistes a Mollerussa, el 9 de gener de 1939. A través dels documents de l'arxiu personal de l'Albert Roqué analitzem els processos de depuració cap als vençuts i coneixerem amb noms i cognoms quins van ser els depurats i els depuradors d'aquells primers mesos de franquisme. L'objectiu d'aquest estudi és posar negre sobre blanc uns fets que van passar un cop va acabar la guerra i que han estat poc estudiats fins a dia d'avui.

PARAULES CLAU: Depuració, Franquisme, Postguerra, Casa Canal, Mollerussa

ABSTRACT: This article analyses the labour purge that the Casa Canal workers suffered, along with its mechanisms, once the pro-Franco troops entered Mollerussa on January 9, 1939. Using documents of Albert Roqué's personal archive, we analyse the processes of purification towards the defeated ones and we will know, with names and surnames, who were the purified ones and the purifiers of those first months after the war. The purpose of this article is to clarify some events that took place after the end of the war, which have been little studied.

KEYWORDS: Purge, Francoism, Postwar, Casa Canal, Mollerussa

INTRODUCCIÓ

Aquest article és la segona part de l'estudi, publicat a la revista número 10 de *Mascançà*, "Vaga i Guerra Civil a la Casa Canal de Mollerussa (1936-1939)" (Altisent i Carulla, 2019). Tot i que els dos articles analitzen moments diferents, la mateixa documentació ens ha servit com a base de recerca, per donar una continuïtat cronològica i per desenvolupar aquest

relat sobre l'anàlisi de la depuració a la Casa Canal. La troballa dels documents que sustenten aquest estudi es remunta a principis de l'any 2017; quan l'Albert Roqué, un llibreter de Barcelona, va trucar al Centre de Recerques Mascançà per informar que disposava d'un feix de papers sobre la Guerra Civil i la depuració que els franquistes havien fet a la Casa Canal. Personalment, vaig anar un matí a Barcelona a fotografiar els més de tres-cents documents que l'Albert conserva al seu arxiu personal. En aquests papers, a part dels expedients de depuració, també es poden llegir les declaracions jurades que van fer els treballadors davant les tropes franquistes. A través d'aquestes explicacions vam materialitzar el primer article. Tanmateix, en l'estudi que tenim entre mans, aprofundirem en el procés de depuració cap als treballadors un cop acabada la guerra. A través d'una anàlisi política de cada empleat, les autoritats franquistes elaboraven els expedients de tots els treballadors i el paper que cada un havia tingut durant la vaga del juny de 1936 i la participació política durant la guerra. Però, per damunt de tot, en aquests interrogatoris es pregunta de forma preferent sobre quin paper van jugar en la detenció i posterior afusellament de Bartomeu Lluç Farreny, cap de la Societat del Canal d'Urgell abans de la guerra.

Després d'una primera anàlisi hem classificat els treballadors de la Casa Canal en tres blocs, segons la situació en la qual van quedar l'any 1939. En primer lloc, hem situat els empleats que van tenir un paper més rellevant durant la vaga obrera, el procés revolucionari del 36 i que havien estat actius en la lluita contra Franco. Aquest grup va haver de fugir quan es va acabar la guerra. En segon lloc els que, tot i haver participat políticament durant la República, no tenien delictes de sang i van pensar que la seva situació no era tan greu com per fugir. Aquests van decidir quedar-se acceptant-ne les conseqüències. Finalment, el tercer grup foren els empleats que des d'un principi s'havien posicionat en contra de la vaga i havien ajudat Bartomeu Lluç durant els moments més difícils de la revolta. Aquests últims no van patir cap procés de

depuració i van conservar el seu lloc de feina. Amb tot, entre les declaracions jurades i les fitxes de depuració, ens va cridar l'atenció la que va fer Manuel González Sánchez.¹ Aquest treballador l'inclourem en el segon grup, ja que tot i tenir un perfil conservador, havia acceptat responsabilitats al sindicat durant el conflicte bèl·lic. Tot i haver estat regidor de la CEDA a Mollerussa i no dubtar a l'hora de delatar els responsables de la vaga i del procés revolucionari, també fou depurat per la seva actitud política ambivalent. Tot i aquesta postura davant dels franquistes, González va haver de demostrar amb avalls i escrits de descàrrec que no era un perill per a l'Espanya de Franco, almenys fins a l'any 1942.²

A l'article de la revista 10, vam poder veure com estava organitzat el moviment obrer i el sindicat de la Casa Canal. La majoria dels treballadors estaven afiliats a la UGT i van agafar les regnes de la Casa Canal a l'inici de la guerra. Quan es va acabar van haver de fugir o amagar-se per evitar un judici sumaríssim que segurament els hauria costat la vida. A partir de l'any 1939, les delacions i les revenges entre veïns van esdevenir habituals. Per tant, la fi de la Guerra Civil apareix lligada a l'inici d'una repressió brutal i arbitrària contra els vençuts. A més, cal afegir que l'inici de la dictadura va associada de forma clara a una militarització absoluta de la societat. Afortunadament podem trobar nombrosos estudis sobre la repressió franquista a les terres de Lleida; ja sigui sobre consells de guerra sumaríssims, processos de delació o la creació del Tribunal de Orden Público. Historiadors i historiadors com Conxita Mir, Mercè Barallat, Jaume Barrull o Josep Gelonch ens han explicat com va ser l'arribada dels franquistes i la repressió a les terres de Ponent. Una doctrina que va consistir en una imposició sense fissures dels valors del *Movimiento Nacional* i el nacionalcatolicisme. La repressió cap als vençuts es va desenvolupar a través d'un ventall molt ampli del qual es deriven molts elements a analitzar. Un d'aquests punts va ser la depuració laboral al sector públic i també a l'àmbit privat. Això va portar com a conseqüència que qui no demostrés la seva afinitat, en pensament i obra, al règim franquista, difícilment podria conservar el seu lloc de feina.

L'OCUPACIÓ FRANQUISTA DE MOLLERUSSA

Entre les vuit i les nou del matí del dilluns 9 de gener de 1939, les tropes franquistes van entrar a Mollerussa i no van trobar cap tipus de resistència. Dos dies abans, els últims reductes de l'exercit republicà havien marxat del poble fent volar els ponts del canal. El dia 8 de gener, els franquistes, acompanyats de feixistes italians i la cavalleria mora, sortien de Balaguer en direcció cap al sud per culminar l'ocupació de la plana. El dilluns dia 9, la divisió 54 del cos d'Aragó, dirigida pel coronel Moscardó, entrava a Mollerussa pel camí del Palau (Monfort, 2016). Dies abans de l'ocupació, el mateix Moscardó parlava de Mollerussa com: "*Importante población y nudo de comunicaciones*". Si més no, el municipi representava una importància relativa per les forces franquistes, ja que el seu objectiu era: "*Batir y destruir al enemigo, cortarle sus comunicaciones con Francia y liberar Cataluña*" (Monfort, 2016).

El primer que van fer els franquistes quan van entrar al poble va ser crear una Comissió Gestora Municipal, entitat de govern que tenia com a objectiu normalitzar la vida local després dels tres anys de guerra. A tots els pobles que anaven ocupant, personatges afins al règim es van situar al capdavant de les administracions locals i van passar a configurar l'essència del franquisme català. El 10 de gener es va constituir la Comissió que passava a exercir les funcions del nou ajuntament. Es va situar Josep Castelló Nadal com a alcalde interí i Tomàs Badia Vilà com a tinent alcalde. Els regidors del primer consistori franquista a Mollerussa foren: Robert Brufau Estadella,³ Isidre Genescà Esquiús, Àngel Graus Mir i Ramon Trepata Mora com a secretari. Per pal·liar els efectes que la guerra havia causat, el nou consistori va intentar aplicar una certa política assistencial. Es va provar de recuperar l'activitat econòmica de la comarca i es va dirigir la mirada cap a la Forestal d'Urgell i la Casa Canal. Tanmateix, un dels objectius principals d'aquell primer govern va ser garantir els serveis bàsics. Es va crear una comissió delegada per fixar preus dels tributs locals i es va engegar una campanya per a la recuperació dels béns abandonats durant la guerra (Monfort, 2016). Totes aquestes polítiques estaven encarades solament a les famílies que donaven suport

¹ Declaració Manuel González Sánchez. Document pertanyent a l'arxiu personal de l'Albert Roqué. Els Llibres d'en Tirant. Barcelona.

² Expedient de Manuel González Sánchez. Document pertanyent a l'arxiu personal de l'Albert Roqué. Els Llibres d'en Tirant. Barcelona.

³ A poques setmanes, Robert Brufau va deixar el càrrec de regidor per motius de salut i el va substituir Salvador Casamitjana Majà (Monfort, 2016).

al nou règim. Per tant, el benefici d'aquestes ajudes assistencials sempre anava condicionat pels avals sociopolítics que poguessin presentar els afectats. L'1 de febrer de 1939, l'Ajuntament va demanar un crèdit a les autoritats provincials per poder afrontar els pagaments més immediats. S'havia de proveir i garantir el subministrament d'aigua potable. El consistori va firmar un conveni amb l'empresa *Barcelonina SA Talleres Tomàs* per un cost de 103.920 pessetes. A més d'assegurar l'aigua potable, es va crear un nou sistema de clavegueram, ja que un dels objectius prioritaris era trobar una solució a l'evacuació de les aigües residuals (Monfort, 2016).

Amb tot, la situació política i social continuava sent de guerra civil i la repressió cap als vençuts i les seves famílies es feia notar. Atesa la posició geogràfica de Mollerussa i la seva condició de lloc de pas, s'hi va instaurar un camp de concentració on es tancaven els presoners de guerra. Aquest camp va obrir les portes el 10 de febrer de 1939 i va tancar el juliol del mateix any.⁴ El 9 d'octubre, el governador civil va renovar gairebé tot el consistori i va designar Jaume Culleré Maspons com a nou batlle, càrrec que va ocupar fins a l'1 de desembre de 1947. Com a tinents alcaldes hi trobem: Jaume Duch Salsasi i Manuel Solà Pou; entre els regidors: Domènec Argelich Fabregat, Eugeni Costa Bonjoch, Miquel Pujol Oliva i Francesc Graus Pons. També des de fora de l'Ajuntament, importants famílies locals van participar en l'establiment del nou teixit que havia de cimentar les bases del franquisme a Mollerussa. Llorenç Vilaró, que havia sigut la mà dreta de Bartomeu Lluç a la Casa Canal, va ser designat com a nou cap de la societat del Canal d'Urgell. Altres noms que destaquen són: Isidre Cuberes Costa, que va ocupar el càrrec de jutge municipal durant la dècada de 1940, i Ignasi Calvís Jové, que fou cap de la Falange durant els primers mesos de postguerra fins que va ser substituït per Manel Solà Pou. El clergue Ramon Viladrich Plana va ser l'encarregat de guiar espiritualment els mollerussencs cap al nacionalcatolicisme i els valors del nou règim. Finalment, una altra figura important també durant el primer franquisme va ser la del banquer Ramon Carné Albareda, estret col·laborador de la Falange (Altisent i Carulla, 2016). Aquests veïns tenien via lliure per aplicar les revenges polítiques i personals que volguessin. Tots ells van esdevenir una peça clau en el franquisme local i en les delacions i la persecució ideològica que començava a Mollerussa aquell 1939.

DEPURACIONS FRANQUISTES

A mesura que s'anava avançant en l'ocupació, el franquisme instaurava els seus mecanismes de funcionament. Poques hores després que un poble fos ocupat, s'instal·lava la nova administració política i jurídica. A més d'apropiar-se de tots els béns que pertanyien a la República i engrandir el patrimoni franquista, es va iniciar un procés de depuració funcional, a través de la Causa General, amb l'objectiu d'expulsar del món laboral tots els treballadors públics que fossin desafectes al règim. Sota la *Ley de Responsabilidades Políticas*, aprovada el 10 de febrer de 1939, es van establir les normes per a la depuració dels funcionaris públics i el càstig que s'havia d'aplicar als que no eren afectes al *Movimiento*. L'escriptor José María Pemán, feixista declarat i teòric del franquisme, va dir: "*El carácter de la depuración que hoy se persigue no es solamente punitivo, sino también preventivo*" (De Riquer, 1989). L'objectiu era clar, crear un funcionariat fidel al règim, disciplinat i atemorit; a més, era necessari aplicar càstigs exemplars als que no havien estat partidaris del franquisme. La depuració s'iniciava amb les fitxes que generaven els treballadors; a més, cada expedient anava acompanyat d'informes emesos per les forces vives de la població: la Falange, l'Ajuntament, l'Església, la Guàrdia Civil i membres de la dreia local.

Al març de 1939 es van començar a nomenar els jutges instructors per cada sector funcional i es van establir els criteris i procediments a seguir per a les diferents situacions, ja fos en el sector públic o en empreses privades. És important remarcar que en el món privat també es van establir sancions i acomiadaments als que havien estat contraris al règim. Les autoritats pressionaven els empresaris perquè iniciessin el procés de depuració entre els seus treballadors d'acord amb l'afinitat que poguessin demostrar cap al franquisme. Els empresaris havien d'elaborar una llista de sancionats i acomiadats que havia de ser validada posteriorment per les autoritats. Paral·lelament, es van crear les comissions depuradores dels col·legis professionals, les quals s'encarregaven de degradar professionalment aquells que eren objecte de les depuracions (De Riquer, 1989).

Per altra banda, quan les autoritats franquistes s'apropriaven de les empreses públiques, els funcionaris disposaven d'un breu període de temps, que solia ser de vuit dies, per presentar una declaració jurada a

⁴ L'existència d'aquest camp va ser descoberta l'any 2015 per l'historiador Jordi Oliva quan va trobar, a l'arxiu d'Àvila, un mapa dels camps de concentració franquistes on apareixia Mollerussa (Monfort, 2016).

favor de la causa. Si no es tractava d'un cas d'absoluta adhesió ideològica, començava un autèntic calvari per al funcionari, que havia de demostrar com fos la seva nul·la participació en els sindicats i partits durant el període republicà i la Guerra Civil. En el procés d'inspecció, el treballador havia d'omplir un qüestionari sobre les activitats polítiques i sindicals que havia desenvolupat abans i després del 18 de juliol de 1936. Finalment, un jutge revisava la documentació, juntament amb els informes realitzats per les forces vives locals. El magistrat o bé dictaminava la readmissió del treballador o bé procedia a obrir un expedient de depuració si veia indicis de culpabilitat. A l'expedient, s'hi elaborava un plec de càrrecs, on el funcionari havia de respondre amb un escrit de descàrrec, a la vegada que s'hi aportaven provés per les dues bandes. En el millor dels casos, passaven mesos abans que el treballador fos restablert en la seva antiga posició laboral. Les diferents sancions que aplicaven els jutges anaven del trasllat forçós, la inhabilitació amb suspensió temporal de sou i feina o l'acomiadament definitiu. La decisió final corresponia a la direcció de l'organisme al qual pertanyia el funcionari, que podia confirmar la sentència del jutge, rebaixar-la o augmentar-la. El governador civil tenia la potestat d'intervenir si no hi estava d'acord i podia retornar l'expedient a l'organisme corresponent. Normalment es feia això a fi d'augmentar la sanció que es trobava poc contundent. N'hi havia prou a palesar indiferència cap al franquisme, tot i no haver mostrat cap adhesió a la República, per ser objecte de sanció depuradora. En tots els casos s'aplicava una repressió retroactiva sobre acusacions de delictes polítics i la contundència de les sancions depenia de forma totalment arbitrària dels jutges, els governadors i els diferents organismes (De Riquer, 1989).

Els avals eren l'única via de salvació que podia permetre a un treballador viure en una pau relativa i, amb sort, poder conservar el seu lloc de feina. Molta gent, afectada al franquisme, va signar avals a familiars i amics que estaven sent perseguits; fet que no va agradar gens a les autoritats. El març de 1939, la Jefatura de Ocupación de Barcelona va anunciar que serien sancionats aquells que avalessin a "rojos notorios". Des de llavors, els avals que fessin els membres de la Falange havien d'anar acompanyats d'un informe favorable del cap local o del districte.

Malgrat tot, es va establir un autèntic mercat de venda i falsificació d'avals que, tot i la dura persecució del règim, no va desaparèixer. Els funcionaris que no eren presents per sotmetre's a la depuració, ja fos perquè estaven a la presó o l'exili, eren declarats culpables i separats del servei sense la necessitat de complir amb cap expedient jurídic (De Riquer, 1989).

LES DEPURACIONS A LA CASA CANAL

Van ser molts els treballadors de la Casa Canal que van patir un procés de depuració quan es va acabar la guerra. Tan sols els que s'havien oposat fermament a la vaga del juny del 36 i no tenien cap afinitat amb la República podien estar tranquils. La majoria que havien estat implicats d'una forma o altra amb la vaga van perdre la feina. A d'altres se'ls va reduir la seva remuneració i es van veure obligats a treballar sense cobrar entre dos o tres mesos.⁵ Qui tenia un grau més elevat d'implicació en la lluita antifranquista havia fugit, i els que van decidir quedar-se van ser entregats immediatament a les noves autoritats. En els expedients que hem pogut analitzar, podem veure com s'interroga els treballadors sobre el seu passat polític i social; però sobretot se'ls pregunta quin va ser el seu paper durant la vaga obrera i la detenció i afusellament de Bartomeu Lluç. De tot el llistat de persones que van ser depurades, ens hem centrat en els noms que van tenir més importància durant el procés revolucionari. La majoria d'ells, com els cosins Farràs o Guillem Gaya, van poder fugir (Altisent i Carulla, 2019). D'altres personatges com Joan Escolà, Jaume Teixidó o Salvador Tamarit van decidir quedar-se i foren detinguts, tot i comptar, en el cas de Teixidó, amb avals de gent com Tomàs Badia o Josep Castelló.⁶ Per altra banda, a més d'aquests dos noms que signaven avals, a les carpetes depuradores sobresurten els informes que signaven Llorenç Vilaró i Ignasi Calvís, cap de la Casa Canal i cap de la Falange, respectivament.⁷

Cada treballador generava un informe previ a la resolució final. Aquest expedient estava compost de: - La declaració jurada de l'empleat; - La declaració dels avaladors, si en disposava; - Un informe de l'alcalde; - Un informe de la Guardia Civil; - La declaració de la Falange; - Un plec de càrrecs; - Un plec de descàrrecs; - I finalment, la declaració que feia Llorenç Vilaró com a

⁵ Arxiu personal de l'Albert Roqué. Llibreria: Els Llibres d'en Tirant, Barcelona.

⁶ Declaració jurada Jaume Teixidó. Document pertanyent a l'arxiu personal de l'Albert Roqué. Llibreria: Els Llibres d'en Tirant, Barcelona.

⁷ Manel Solà Pou, al cap de pocs mesos, va rellevar Ignasi Calvís com a cap de la Falange a Mollerussa. Documents pertanyents a l'arxiu personal de l'Albert Roqué. Els Llibres d'en Tirant, Barcelona.

cap de la Casa Canal. Després d'elaborar cada carpeta en relació a l'afinitat ideològica dels treballadors, es procedia a redactar els informes de resolució, suposadament a través dels jutges locals. Pel que fa als que havien fugit també es redactava igualment un informe sobre la seva ideologia i posició política.

De tots els escrits de depuració que hem estudiat, tornem a destacar el de Manuel González Sánchez. Tal com hem apuntat anteriorment, la declaració d'aquest treballador ens ha permès conèixer els fets ocorreguts durant la Guerra Civil i el funcionament de la Casa Canal durant el conflicte. Tot i aconseguir l'aval de 31 personalitats de dretes, que signen una carta conjunta explicant l'honorabilitat de l'acusat i la seva absoluta adhesió als principis del *movimiento*,⁸ Manuel González va haver de presentar escrits de descàrrec i avals, justificant la seva conducta fins a l'any 1942. Any en què es troba vivint a lvars d'Urgell per una ordre de trasllat de domicili i on intenta mostrar una conducta exemplar.⁹

Acte seguit, passem a transcriure el plec d'informes elaborats per Llorenç Vilaró i Ignasi Calvís, referents a Manuel González Sánchez.

Informe de Llorenç Vilaró:¹⁰

*Manuel González Sánchez Mollerusa
Auxiliar(sic) de la 3 secció.*

Su comportamiento antes de la huelga era respetuoso; bastante conocedor de los trabajos de oficina de la sección. Se sumó a la huelga decididamente, pasando a Barcelona por la discusión de las bases. Intervino en la incautación de la oficina de la dirección firmando el inventario junto con el fatídico Tugues de Castellserà, enemigo número uno del Canal. Al estallar el Glorioso Movimiento Nacional era asiduo concurrente a las reuniones de la casa chalet, tomando parte activa en sus discusiones y según dijo el Sr. Racolta protestava también que los compañeros subieran a interesarse por la enfermedad del Sr. Lluch. Suplantó en su cargo al jefe de la tercera sección, hacía viajes a Lérida visitando los comités y cuando se dio cuenta que las cosas iban mal a los rojos, o bien se encontraba atascado por cualquier incidencia del servicio, malhumorado quería renunciar al cargo, llegando a pedir por escrito le sustituyeran, pero con constantes equilibrios llegó al final regentando la

jefatura.

Se ha destacado por su poco carácter y no ha reparado en medios por ser hombre relevante.

L. Vilaró

Informe d'Ignasi Calvís:¹¹

Informe del empleado del Canal de Urgel Manuel González Sánchez:

Coaccionó por diferentes veces a Pablo Graus Lluch para que ingresara en el Sindicato de empleados del Canal de Urgel y siguiera sus normas que eran de propagar la huelga general en la Casa y luego la revolución.

A d. Juan Argota lo insultó groseramente porque no quiso dar su conformidad a los deseos del sindicato; aquel día se mostró partidario enérgico del Sindicato y entusiasta de la huelga. Procede según sus manifestaciones, de la telefónica, despedido allí por huelguista y propagador del Socialismo. Había sido concejal en representación de la CEDA y servía con bajeza los intereses del socialismo, prueba de ello es que en la última huelga revolucionaria actuaba de dirigente y coaccionador. En los primeros días del Glorioso Movimiento Nacional, José Lluch Font le vio repetidas veces usando el coche que había robado de la Sociedad del Canal de Urgel, con los del comité revolucionario en Barcelona, que eran Antonio Perera, Manuel Farras, Sebastián Farras, Pedro Bertrán y Guillermo Gaya, por lo tanto es considerado como individuo indeseable.

Mollerussa 21 de Abril de 1939. Año de la Victoria.

EL JEFE LOCAL

Ignacio Calvis Jové

Finalment transcrivim les sancions imposades, en la resolució final, als personatges que hem considerat més rellevants pel que fa a l'objecte d'estudi i que van decidir quedar-se a Mollerussa un cop acabada la guerra. Aquest document està signat a Barcelona el 28 de novembre de 1939.¹² Comencem pel cas de Manuel González Sánchez:

Manuel González Sánchez: Auxiliar.

Es persona de ideas poco fijas, perteneció en un tiempo en la CEDA, formando parte del ayuntamiento

⁸ Document pertanyent a l'arxiu personal de l'Albert Roqué. Llibreria: Els Llibres d'en Tirant, Barcelona.

⁹ Ídem.

¹⁰ Ídem.

¹¹ Ídem.

¹² Ídem.

de derechas en el periodo 1934-1936. Cuando la huelga de 1936 la alentó y secundó con poco respeto para sus superiores. Ocupó el cargo de delegado administrativo de la 3ª sección en tiempo rojo, habiendo intervenido en las asambleas y otros actos relacionados con la Sociedad, como incautación de las oficinas de la Sociedad en Barcelona.

Se le aplican las sanciones siguientes:

- 1- Traslado de residencia
- 2- Postergación en el escalafón de empleados, quedando inmovilizado de categoría y sueldo hasta nuevo acuerdo.
- 3- Multa de tres meses de haber

Isidro Tàssies Aribau: Contable

Formó parte del comité de control del canal de Urgel y de la junta del sindicato de empleados a partir del mes de octubre de 1936, habiendo asistido a las reuniones del mismo desde los primeros momentos revolucionarios. Aunque afirma que era obligado y sin tener voz ni voto mientras no perteneció en la Junta.

Se prestó a visitar a la señora viuda del jefe de la explotación intimidándola para que dejara el corral por acuerdo de la Junta del Sindicato. Desarrollándose la conversación en forma violenta. Criticaba también con frecuencia la actuación de sus superiores y hablaba entusiastamente del régimen rojo. También junto con el pagador Tamarit, llevaba la firma para retirar fondos de los bancos.

Se le da el cese.

Juan Escolà Vilaró: Chófer

Perteneció a la Junta del Sindicato de empleados en los primeros meses del movimiento revolucionario cuando asumía funciones del Consejo de Administración. Gran propagandista de la causa roja, funcionó como delegado de compras y abastos de la compañía por encargo de la Junta del sindicato.

Negó al sr. Lluch el coche del canal para trasladarse a Barcelona en los momentos críticos. Incluso gestionó del comité del pueblo que retirase el salvoconducto que se había extendido para dicho Sr.

Increpó a los empleados que subieron a socorrer al sr. Lluch los primeros días del movimiento, amenazándoles con llevarles al comité si se repetía el caso. Secundó y alentó la huelga, formando parte de la Junta que la organizó.

Mal carácter y envidioso, estaba siempre mal con sus iguales e inferiores, y correcto en presencia de sus superiores. Les despreciaba e insultaba después.

Se le da el cese.

Jaime Teixidó Simó: Ordenanza

Ha pertenecido a Esquerra catalana antes y después del Movimiento. Se le acusa de haber usado armas durante la época roja, aunque él lo niega.

Fue con Juan Escolá a requisar el aparato de radio de la Sociedad, que tenía en su casa la familia del Sr. Lluch. Mantuvo contacto con el guerrillero Sans y le enseñó la casa del Sr. Vilaró, que días después fue detenido, manifestando dicho empleado en su descargo que lo hizo ante apremiantes requerimientos de dicho guerrillero. Secundó y alentó la huelga.

Tiene en su descargo que salvó algunas cosas útiles de la casa en el último momento y que en los momentos más difíciles protegió a algunas familias de derechas.

Se le aplican las sanciones siguientes:

1. Pérdida del cargo de ordenanza, quedando como guarda de 1.
2. Traslado de residencia.
3. Multa de dos meses de haber.

Deberá además firmar un documento donde se retracte de sus errores y se adhiera al nuevo régimen.

IMATGES I DOCUMENTS

Imatge 1. La Casa Canal i la caserna de la Guàrdia Civil; primera dècada del segle XX. Font: Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell.

Imatge 2. Treballadors de la Societat del Canal d'Urgell. Principis del segle XX. Font: Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell.

15

N.º de entrada _____ AÑO 19 _____ N.º de despacho 21

CANAL DE URGEL

EXPLORACIÓN

Capítulo 14 Artículo 1 Grupo C

Zona _____
 Cauce _____
 Orificio _____
 Término _____

Objeto del expediente **Depuración de responsabilidades en que haya podido incurrir el empleado D. JAIME TEIXIDO SIMO, con motivo de la dominación marxista.**

INDICE

- 1- Declaración jurada
- 2- Id. de los avalaotes
- 3- Id. de l Alcalde
- 4- id. de la Guardia Civil
- 5- id. de la Falange
- 6- Pliego de cargos
- 7- " " desahogos
- 8- Declaración del Sr. Vilaró

Serie V. - Modelo adm. 5

Impreso A. G. URSUA - MADRID 12 - 1950

Imatge 3. Model de carpeta depuradora del treballador Jaume Teixidó Simó. Font: Arxiu personal d'Albert Roqué.

15

MANUEL GONZALEZ SACHES Mollerusa

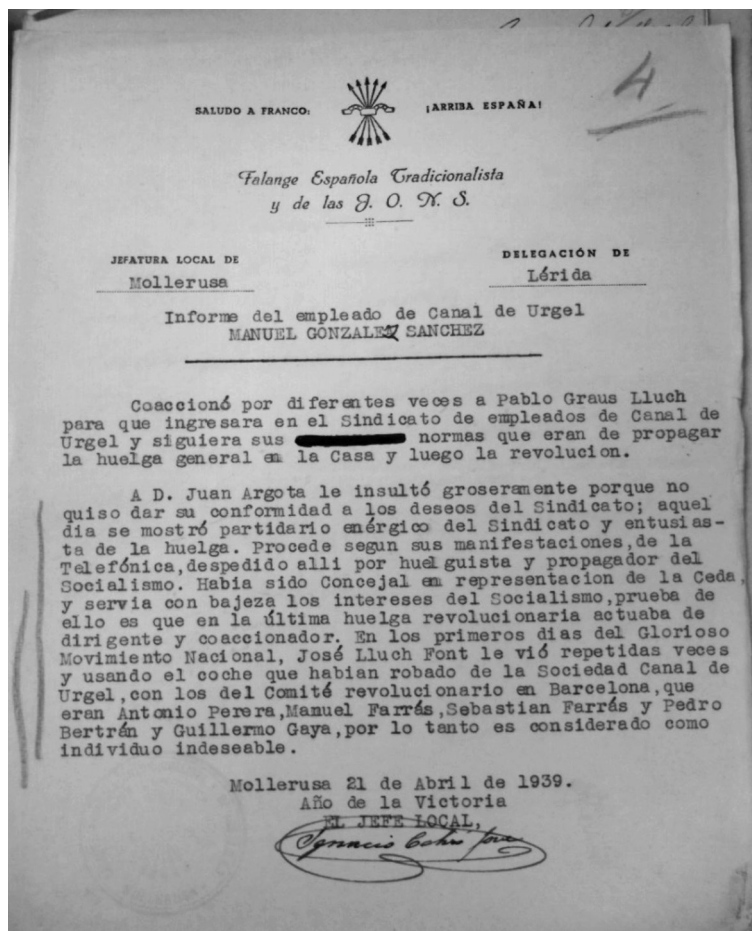
Auxiliar de la 3ª Sección.

Su comportamiento antes de la huelga era respetuoso; bastante conocedor de los trabajos de oficina de la sección. Se sumó a la huelga decididamente, pasando a Barcelona para la discusión de las bases. Intervino en la incautación de la oficina de la Dirección firmando el inventario junto con el fatídico Tugues de Castellserá enemigo número uno de Canal. Al estallar el Glorioso Movimiento Nacional era asiduo concurrente a las reuniones de la casa chalet, tomando parte activa en sus discusiones y según dijo el Sr. Recolta protestaba también de que los compañeros subieran a interesarse por la enfermedad del Sr. Lluch. Suplantó en su cargo al Jefe de la 3ª Sección, hacia viajes a Lérida visitando los comités y cuando se dió cuenta que las cosas iban mal a los rojos, o bien se encontraba atascado por cualquier incidencia del servicio, mal humorado quería renunciar el cargo, llegando a pedir por escrito le sustituyeran, pero con constantes equilibrios llegó al final regentando la jefatura.

Se ha destacado por su poco carácter y no ha reparado en medios por ser hombre relevante.

L. Vilaró

Imatge 4. Informe de Llorenç Vilaró sobre Manuel González Sánchez. Font: Arxiu personal d'Albert Roqué.

Imatge 5. Informe d'Ignasi Calvés sobre Manuel González Sánchez.
Font: Arxiu personal d'Albert Roqué.

CONCLUSIONS

Aquest article és la culminació d'un procés acadèmic que s'ha allargat des del 2017, quan van arribar a les meves mans els documents de l'Albert Roqué, fins al 2020, quan tanco aquest estudi i el materialitzo en dos articles a les revistes 10 i 12 de *Mascañà*. L'objectiu de tots dos textos ha estat obrir una escletxa per aprofundir i analitzar sense complexos un període poc estudiat com és la Guerra Civil i la dictadura franquista a les nostres contrades. Als papers analitzats, trobem declaracions i informes realitzats un cop les tropes franquistes ocupen el poder, per tant elaborades sota l'amenaça militar. Aquest ha estat un procés d'estudi pausat, fet a foc lent, i on ha pesat amb contundència l'abstracció subjectiva per poder relatar des d'un punt de vista acadèmic l'anàlisi d'aquests papers. Pel que fa a la bibliografia, entre els autors locals que van escriure sobre el tema, tornen a aparèixer els noms de Miquel Polo (1995) i Jaume Vila (1992): dos estudiosos mollerussencs que dediquen capítols dels seus llibres a parlar d'aquests anys, però que apareixen condicionats irremeiablement pel context històric que els va tocar viure.

Miquel Polo va deixar un llegat extraordinari a Mollerussa amb la plasmació de les actes municipals elaborades a l'Ajuntament des de l'any 1839 al 1989. Ho fa amb tres llibres on a més de les transcripcions, explica i analitza des d'un punt de vista historiogràfic els moments més importants de Mollerussa durant aquests 150 anys.¹³ Fill de treballador de la Casa Canal, del grup dels que no van ser depurats, el cronista de Mollerussa tenia 13 anys quan va acabar la guerra i va créixer professionalment sota el franquisme. Un altre llibre clau, en la redacció dels articles, és el de Jaume Vila, titulat els *Canals d'Urgell i la seva història*. Regidor de l'Ajuntament durant el franquisme, Vila parla de la vaga a la Casa Canal i de la Guerra Civil com un episodi curt, en el qual no s'hi estén gaire tot i haver viscut aquells anys en primera persona. Un altre autor local que va escriure sobre la història de Mollerussa és Tomàs Badia (1976). Protagonista directe de la política local, Badia va ser molt actiu a compaginar la fidelitat als ideals del nacionalcatolicisme amb la defensa d'un catalanisme conservador. Al seu llibre dedica una pàgina a parlar del conflicte i ho fa per referir-se a l'entrada dels franquistes a Mollerussa. Comença amb el següent paràgraf: "El dia 9 de gener, Año de la Victoria, nostra població fou alliberada del domini

roig, per les Glorioses Tropes Nacionals i recuperada a l'Espanya del general Franco" (Badia, 1976: 107). Tots tres autors van viure la guerra i van esdevenir figures importants durant la dictadura a Mollerussa. Tanmateix, a les revistes de *Mascañà* ja s'aprecia un tall generacional en els autors que han escrit sobre la Guerra Civil al Pla d'Urgell. Noms com: Josep Rubió (2014), Jordi Oliva (2014), Josep Camps i Teresa Pallàs (2012), o un servidor; no vam viure la guerra ni la dictadura i podem posar distància suficient per establir una anàlisi acadèmicament menys acomplexada. Els que vam néixer als anys 80 i 90 del segle passat potser som l'última generació que encara ha pogut entrevistar-se amb gent que va viure aquells anys de Guerra Civil. En canvi, els historiadors que apareixeran durant el segon quart del segle XXI, no els tocarà altra que treballar i estudiar la guerra amb documents i la bibliografia existent.

No podem tancar aquest estat de la qüestió sense remarcar la importància de l'estudi que Borja de Riquer (1989) va fer, en el llibre conjunt d'*Història de Catalunya*, sobre les depuracions franquistes en el món laboral. Un treball que va ser dirigit per Pierre Villar l'any 1988 i que esdevé del pocs estudis on s'analitzen les depuracions laborals un cop arriben els franquistes a Catalunya. En resum, dos articles sobre la Guerra Civil i el primer franquisme a Mollerussa, al servei de tothom qui els consulti, on s'ha pretès establir un marc històric, polític i social d'aquells anys a casa nostra.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALTISENT I CARULLA, D. (2016). Les Cartes de Ramon Carné Albareda, delacions i caciquisme de postguerra a Mollerussa. *Mascañà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 7, 9-24.

ALTISENT I CARULLA, D. (2019). Vaga i guerra civil a la Casa Canal de Mollerussa (1936-1939). *Mascañà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 10, 9-18.

BADIA I VILA, T. (1976). *Mollerussa detalls per una història*. Mollerussa.

BARALLAT I BARÉS, M. (1991). *La Repressió a la postguerra civil a Lleida: 1938-1945*. Barcelona: Abadia de Montserrat.

BARRULL I PELEGRÍ, J. (2002). El primer franquisme a les terres de Lleida: aproximació a un balanç, dins *Actes del seminari "El primer franquisme. Lleida 1938-1950"*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 5-32.

¹³ *El Naixement d'un lloc petit (1839-1888)*. Ajuntament de Mollerussa, 1999; *Mollerussa, de lloc petit a poble (1889-1938)*. Mollerussa: IG Cuberes, 1997; *De poble a ciutat (1939-1989)*. Ajuntament de Mollerussa, 1995.

CAMPS J.; PALLÀS, T. (2012). Josep Sans Carulla: la Guerra Civil a través de les cartes d'un soldat de l'exèrcit republicà. *Mascançà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 3, 79-84.

DERIQUER, B. (1989). Depuracions i acomiadaments polítics, en La repressió dels vençuts, en Vilar Pierre (dir.), *Història de Catalunya*, vol. VII, 92.

GELONCH, J. (2010). *Falange i poder a Lleida durant la dictadura franquista*. Tesi doctoral dirigida per Conxita Mir i Curcó, Universitat de Lleida, Departament d'Història.

MESTRE I ROIGÉ, E.; SOLÉ I BONET, T. (2010). *Escrips del Pla d'Urgell. Dietaris, correspondència i documents (1650-1950)*. Lleida: Pagès Editors.

MIR I CURCÓ, C. (2017). *Tenien nom: víctimes de la repressió franquista a les terres de Lleida (1938-1963)*. Lleida: Pagès / Institut d'Estudis Ilerdencs.

MONFORT, A. (2016). Els camps de concentració franquistes a la província de Lleida. *Mascançà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 7, 115-129.

OLIVA I LLORENS, J. (2014). El cost humà de la Guerra Civil al Pla d'Urgell (1936- 1953). Anàlisi quantitativa i comparativa. *Mascançà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 5, 49-75.

POLO I SILVESTE, M. (1995). *De poble a ciutat (1939-1989)*. Ajuntament de Mollerussa.

RUBIÓ I SOBREPÈRE, J. (2014). El cost humà de la Guerra Civil a Torregrossa. *Mascançà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, 5, 75-94.

VILA I RICART, J. (1992). *Els Canals d'Urgell i la seva història*. Diputació de Lleida.